

Doğru bilgi doğru kaynaktan alınır...

Suriye Selçukluları

Prof. Dr. Ali ÖNGÜL

ÇAMLICA

İstanbul 2018

KISALTMALAR

- a.mlf. : Aynı müellif
AÜEFD. : Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
AÜİFD. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bk. : Bakınız
BSİT : Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi
çvr. : çeviren
DGBİT : Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi
DİA : Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİFM : Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası
EI. : Encyclopaedia of Islâm
h. : Hicrî
haz. : Hazırlayan
hş. : Hicrî-şemsî
İA. : İslâm Ansiklopedisi
İTED : İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi
Krş. : Karşılaştırınız
Ktp. : Kütüphane
m. : Milâdî
mad. : Madde
MKD : Millî Kültür Dergisi
MTM : Millî Tettebular Mecmuası
nr. : Numara
nşr. : Neşreden
ö. : Ölümü
s. : Sayfa
SAD : Selçuklu Araştırmaları Dergisi
str. : Satır
sy. : Sayı
ŞM : Şarkiyat Mecmuası

- TAD : Tarih Arş. Dergisi
(Ankara Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.)
- TD : Tarih Dergisi
- TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
- TDK : Türk Dil Kurumu
- TED : Tarih Enstitüsü Dergisi
- THİTM : Türk Hukuk ve İktisat Tar. Mec.
(İst. Üniv. Türkiyat Enst.)
- TK : Türk Kültürü
- TM : Türkiyat Mecmuası
- TOEM : Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası
- trc. : Tercüme
- Trç. : Türkçe
- TSD : Tarih Semineri Dergisi (İst. Ü. Ed. Fak.)
- TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
- TTEM : Türk Tarihi Encümeni Mecmuası
- TTK : Türk Tarih Kurumu
- v.d. : ve devamı
- vr. : Varak
- v.s. : ve saire
- yk. : Yaprak
- Yay. : Yayınlayan
- YAD. : Yıllık Araştırmalar Der.
(Ank. Ü. İlâhiyat Fak. Türk ve İslâm Sanatları Enst.)
- VD : Vakıflar Dergisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	XI
SURİYE SELÇUKLULARI (1070-1118)	
A) Suriye ve Filistin'e İlk Türk Girişleri.....	1
1. Hanoğlu Hârûn'un Faaliyetleri (1065-1070).....	1
2. Emîr Afşin ve Sunduk (Sanduk)'un Faaliyetleri (1066-1070).....	7
3. Kurlu Bey'in Faaliyetleri ve Filistin'de Bir Türk Beyliğinin Kurulması (1070).....	9
Fatımîler ve Mirdasîler ile İlişkiler 463 (1071).....	10
B) Emîr Atsız b. Uvak Devri (1071-1079).....	11
Kudüs'ün Fethi 463 (1071).....	12
Emîr Atsız - Emîr Şöklü Çatışması ve Taberiyye Savaşı (Temmuz 1075).....	13
Tutuş'un Suriye'ye Atanma Meselesi.....	15
Dımaşk'ın Fethi (Temmuz 1076).....	16
Emîr Atsız'ın Mısır Seferi (1076-1077).....	18

Emîr Atsız'ın Sonu, Tutuş'un	
Suriye ve Filistin'e Hâkim Olması (1079).....	20
C) SURİYE SELÇUKLU DEVLETİ (1079-1118).....	22
1. TÂCÜDDEVLE MELİK TUTUŞ (1079-1095).....	22
Tutuş ile Müslim'in Suriye'ye Hâkim Olma Mücadelesi.....	25
Süleymanşah'ın Kuzey Suriye'deki Fetihleri (1084-1085).....	27
Süleymanşah'ın Müslim ile Savaşı (20 Haziran 1085).....	30
Süleymanşah'ın Tutuş ile Savaşı (4 Haziran 1086).....	32
Melik Tutuş'un Saltanat Mücadelesi (1092-1095).....	34
Kuzey Suriye - Kuzey Irak ve Doğu Anadolu'ya	
Hâkim Olması (1092-1093).....	34
Tutuş'un Aksungur ve Bozan'ı Öldürmesi (Mayıs 1094).....	40
Rey Savaşı ve Tutuş'un Sonu (26 Şubat 1095).....	42
Tutuş'un Tarihî Kişiliği.....	46
D) HALEB SELÇUKLU DEVLETİ (1095-1118).....	47
2. FAHRÜLMÜLÛK MELİK RIDVAN (1095-1113).....	47
Dımaşk Selçuklu Devleti ile ilişkiler (1096-1097).....	50
Mısır Fatimî Devleti ile İlişkiler 490 (1097).....	54
Haleb Reîsi Berakât b. Fâris'in Öldürülmesi 491 (1098).....	56
Haçlılarla Mücadeleler:	
Selçuklu Ordusunun Antakya'yı Kuşatması (7 Haziran 1098).....	57
Haçlıların Haleb Bölgesine Hâkim Olma Faaliyetleri (1098).....	62
Haçlıların Kudüs'e Hâkim Olması (15 Temmuz 1099).....	63
Kellâ Bozgunu ve Sonraki Hadiseler (5 Temmuz 1100).....	63
Harran Savaşı (7 Mayıs 1104).....	65
Emîr Çökürmüş'ün I. Urfa Kuşatması (19 Mayıs 1104).....	68

Emîr Çökürmüş'ün II. Urfa Kuşatması (1105).....	68
Rıdvan'ın Haçlılara Karşı İttifak Arama Girişimleri (1106).....	69
Efâmiye'nin Haçlıların Eline Geçmesi (14 Eylül 1106).....	70
Tell-Bâşir Savaşı (Ekim 1108).....	73
Emîr Mevdud'un Haçlılara Karşı Seferleri.....	75
Melik Rıdvan'ın Atabeg Tuğtekin ile İttifakı (1112).....	81
Melik Rıdvan'ın Ölümü ve Kişiliği (10 Aralık 1113).....	82
3. MELİK ALP ARSLAN (1113-1114).....	84
Bâtınîlerle Mücadele (1114).....	86
Atabeg Tuğtekin ile İlişkiler (Şubat-Mart 1114).....	87
Melik Alp Arslan'ın Öldürülmesi (Eylül 1114).....	89
4. MELİK SULTANŞAH (1114-1118).....	90
Atabeg Hâdim Lü'lü'nün Dikta Yönetimi.....	90
Büyük Selçuklu Sultanı	
Muhammed Tapar'a Müracaat (1115).....	91
Atabeg Hâdim Lü'lü'nün Öldürülmesi (1117).....	94
Şemsülhavâs Yaruktaş'ın Yönetimi Ele Geçirmesi (1117).....	94
Haleb Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı (1118).....	96
Melik Sultanşah'ın Sonu.....	98
E) DIMAŞK SELÇUKLU DEVLETİ (1095-1104).....	100
2. ŞEMSÜLMÜLÛK MELİK DUKAK (1095-1104).....	100
Emîr Tuğtekin'in Dımaşk'a Gelmesi (1095).....	102
Haleb Selçuklu Meliki Rıdvan ile İlişkiler (1097).....	103
Haçlılara Karşı Antakya'ya Yardım (Haziran 1098).....	104
Güneydoğu Anadolu'ya Sefer 493 (1099/1100).....	105
Haçlılarla Yapılan Mücadeleler:.....	106

Taberiyye Prensi Tankred ile Çatışma (1100).....	106
Urfa Kontu I. Baudouin'e Baskın (Ekim 1100).....	107
Cebele'nin Dımaşk Selçuklu Melikliğine Katılması (1101).....	109
Trablusşam'a Yardım Seferi ve Antartus Yenilgisi (Nisan 1102).....	110
Rahbe'nin Alınması (Mart 1103).....	111
Hımıs'ın Alınması (Mayıs 1103).....	112
Melik Dudak'ın Ölümü ve Kişiliği (8 Haziran 1104).....	113
Dımaşk Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı 498 (1105).....	115
BİBLİYOGRAFYA.....	118
SURİYE SELÇUKLU HÜKÜMDARLARI.....	145
HÂNEBAN ŞECERESİ.....	146
DİZİN.....	147

Ö N S Ö Z

Türkler, İlk çağlardan başlayarak Ortaçağların sonlarına kadar, Orta Asya'dan Uzak Doğu, Hindistan, Orta Avrupa, Balkanlar ve Orta Doğu yönünde birçok göç ve fetih hareketlerinde bulunmuşlar; ana yurttan ve gittikleri yerlerde pek çok devlet kurmuşlardır. Türklerin dünya üzerinde bu yayılış ve hâkimiyet hareketlerini dört büyük ana devre ayırmak mümkündür. İslâm'dan önce Hun İmparatorluğu ve Göktürk Kaanlığı, İslâm'dan sonra Selçuklu ve Osmanlı Devleti. İlk iki devir, Orta Asya'da Türk nüfusu kaynak ve kuvvetini meydana getirmekte ve dünya tarihinde de önemli bir rol oynamakla beraber bu devirlerin Türkistan dışında vuku bulmuş yayılma ve tesirleri asırların derinliklerine gömülmüş ve zamanla izleri kaybolmuştur. Buna mukabil Selçuklu ve Osmanlı devirleri Türk ve İslâm tarihinde önemli bir yer teşkil eder. Türk ve dünya tarihinde büyük bir kudret ve hayatiyetin temsilcileri olarak cihânşümül ve millî tesirleri günümüze kadar devam eder.

İslâm'dan öncesi, birinci ve ikinci devirde Orta Asya'dan Hazar ve Karadeniz'in kuzeyi, Balkanlar ve Orta Avrupa'ya kadar yapılan Türk göçlerinde bu ülkeler Türk kavimlerinin yurdu haline gelmiş ise de buralarda bir takım tarihî hâtıra ve izlerden başka bir şey kalmamıştır. Buna mukabil son iki devrin büyük kudret ve tesirleri asırlarca devam edip zamanımıza kadar gelmiştir. Müslüman Oğuzlar, Selçuklular idâresinde, İslâm ülkelerine ve Anadolu'ya doğru güneyden göç ederlerken Şamânî Peçenek, Uz (Oğuz) ve Kıpçaklar (Kuman) da kuzey yolu ile Balkanlar'a kadar ilerliyorlardı. Hemen hemen aynı, kesafetle vuku bulan bu iki Türk göçünün, birincisi yeni bir devrin ve hayatiyetin başlangıcı, millî birlik ve şuurun âmili olmuş, fakat bu manevî unsurlardan mahrum kalan ikincisi ise dağılmış, tesirsiz kalmış, birbirleri veya Hıristiyan komşuları tarafından eritilmiş ve tarihe karışmıştır. Nitekim Altın Ordu Devleti'nin kuvveti ve dayanağı da Oğuz bakiyeleri, Bulgarlar'ın

ve son olarak da Kıpçaklar'ın İslâmlaşması sayesinde mümkün olmuştur. Kırım, Kazan ve İdil-Ural Türklüğü de bu suretle varlığını sürdürmüştür. Bununla beraber güney yolu ve Anadolu'da karşılaşılan fetih zorlukları ne kadar ağır ise Jeopolitik imkanlar da kuzeye nazaran o derece müsait idi.

Selçuklular tarihi bu devirlerden üçüncüsünü teşkil etmektedir. Selçuklular, kuzeydeki Oğuz Yabgu Devleti'nin başkenti Yenikent'ten ayrılıp güneydeki Cend'e geldiklerinde doğuda Samânîler, Karahanlılar ve Gazneliler; batıda Bizans Devleti ve Mısır Fatımî Halifeliği; güneyde ise Abbasî Halifeliği ve Büveyhî Devleti bulunuyordu. Cend'de bir beylik kurarak bölgede önemli bir güç haline gelen Selçuklular, bu sıralarda Gazneliler'e karşı savaşan Samanîler'in daveti üzerine Mâverâünnehir'e gelerek Karahanlı saldırılarına karşı Samaniler'e yardım ettiler. Ancak Selçuklular'ın yardımına rağmen Samanî Devleti yıkılmaktan kurtulamadı (1005). Samanî Devleti'nin yıkılmasından sonra Mâverâünnehir'de bir süre daha kalan Selçuklular kendilerine daha güvenilir bir yurt bulmak amacıyla buradan ayrılıp Horasan'a geçtiler. Burada Gazneliler'le yapılan mücadeleler sonucu Dandanakan zaferinden sonra (1040) Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuş oldu. Selçuklular iki esas kola ayrılıp Selçuk'un oğlu Mikhâil'in neslinden gelen Büyük Selçuklular (1040-1157) ile, Irak (1118-1194), Kirman (1048-1187) ve Suriye Selçukluları (1079-1118) birinci kolu, Selçuk'un oğlu Arslan (İsrail) Yabgu'nun neslinden gelen Anadolu Selçukluları (1075-1308) ise ikinci kolu teşkil eder. Selçuklular böylece iki esas kol olmak üzere beş tali kol halinde hüküm sürdüler. Biz bu çalışmamızda Suriye Selçuklularını ele aldık. Eserin faydalı olacağını ümit eder basımında emeği geçen Çamlıca İlim, Kültür ve Tarih Araştırmaları Merkezi Uzmanlarına ve Çamlıca Basın Yayın mensuplarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ali ÖNGÜL